

Matej Krajnc

Bina Štampe Žmavc: *Sinjebradec*.

Hiša poezije, 2007.

Pravljico o Sinjebradcu poznamo. Mož ima polno sobo soprog, ki jih je pobil. Dobi si novo, jo odpelje k sebi in ji dovoli sprehajati se vsepovsod, le v že omenjeno sobo ne sme pokukati. Skušnjava pa je vseeno prehuda in premami ubogo dekle, da pogleda v prepovedano sobo. Sinjebradec je hudo jezen in pričakujemo najhujše, a na koncu potegne kratko on. Zgodba je poenostavljena, obstaja pa veliko interpretacij, ki so seveda relativne. Sinjebradčeva zgodba tudi ni edina te vrste, variante so se namreč pojavljale v vrsti nacionalnih literatur in se vedno končale s hudobčevo pogubo. To je pričakovano, je pa po svoje škoda.

Bina Štampe Žmavc svoje zbirke ni kar tako poimenovala *Sinjebradec*. Naslov je zelo pomenljiv in pesmi v zbirki so njene najbolj trpke do zdaj. Gre za poezijo s ključem, ki pomeni naslednje pomembno poglavje v opusu Bine Štampe Žmavc.

Žmavčeva v zbirki *Sinjebradec* formalno nekako nadaljuje usmeritev iz svoje prejšnje zbirke *Opoldnevi*, v kateri je – glede na to, da je pred kratkim izšla njena nova sonetistična zbirka *Vaze* – začasno pretrgala s sonetizmom (verjetno bo pesnjenje nadaljevala vzporedno po obeh tirnicah). Seveda ne po naključju; pesmi iz zbirke *Opoldnevi* so kratki lirski fragmenti, ki v svoji formi učinkujejo adekvatno. Formalno torej nadaljuje usmeritev iz prejšnje zbirke, treba pa bo še pretehtati, ali tudi vsebinsko. Medtem ko v *Opoldnevih* srečamo naslove, kot so *Osojnost*, *Senca*, *Rudbekija*, na prvi pogled precej melanholično usmerjene, čeprav vsebina tega ne potrjuje nujno, so naslovi pesmi iz *Sinjebradca* precej drugačni: *Govorica*, *Meč*, *Jezdec*, *Had*, *Brezdan* ... Zdi se, da je nova zbirka precej temnejša, ostrejša in nepopustljivejša; medtem ko v *Opoldnevih* še srečamo izjemno lepe opise, kakršni so bili značilni za avtoričine sonetistične zbirke, in medtem ko so *Opoldnevi* še skoraj popolnoma vitalistični (tudi njihov spopad z minljivostjo, se zdi, obstaja le na ravni običajne, nekakšne

“nujne” pesniške otožnosti, ki po navadi rojeva najboljšo liriko, če ni skrajno sentimentalna), je *Sinjebradec* zbirka, v kateri vitalizem in otožnost zamenjajo prvinska jeza, občasen suh cinizem, žalost ter srhljiv občutek samote in brezizhodnosti.

Najprej: kako je s formo? V nasprotju s strogimi soneti iz prejšnjih zbirk v zbirkah *Opoldnevi* in *Sinjebradec* srečamo kratek, večinoma prosti verz, predvsem zato, ker rima ni popolnoma opuščena in se občasno učinkovito pojavlja, kjer je treba, tako za doseganje dodatnega učinka izpovedi kot tudi za pestrost forme. Ko se že zdi, da je ni več, se pojavi v kontekstu in sveže razbije tiktak prostega verza. Zdi se, da je Žmavčeva le preveč privržena rimi, da bi se ji popolnoma odpovedala ali da bi bila linija prostega verza odslej edina linija njenega pesniškega ustvarjanja. Kajti v nasprotju z večino sodobnih pesnikov, ki pišejo razvezano, ker (tudi po svojih besedah) vezano ne znajo, Žmavčeva suvereno obvlada klasične pesniške oblike.

Zdi se, da pesmi v zbirki *Sinjebradec* ne bi bile tako učinkovite, če bi se ji zapisale kot soneti. So namreč nekako zarotitvene, zaklinjajo, že na začetku, v uvodni in naslovni pesmi, se pojavijo prijemi, značilni za ljudske balade; pesem je nekakšen urok. *Sinjebradec* kot lirski subjekt poje devetkrat – “za devetero svojih žena, / (...) za devetero mojih samot ...” – in ne glede na ljudsko število se zdi, da pesem postavi občutje celotne zbirke, ki bi ga najlaže poimenovali z dvema besedama: tesnoba in samota. A obe sta potencirani do skrajnosti. Samota iz te zbirke je samota poejevskega nihala, ki se vedno bolj približuje (*Nihalo*), je samota ukletega gozda in poti (*Samuraji*), je tesnoba Hada in zaklenjenih sob (*Had*) ter samota in tesnoba Odsotnosti, pisane z veliko začetnico, pri kateri nekdo ne le *zapusti*, ampak pred odhodom tudi *razbije*. Poezija Bine Štampe Žmavc je torej v najboljših pesmih zbirke poezija skrajne Odsotnosti, poezija skrajne Tesnobe in Samote, ki na videz nima srečnega konca. Temeljit potop med njene verze in kontekst je potreben, da se lahko vprašamo, ali na koncu morda le ni čisto zares tako.

Za hip se moramo ustaviti pri pesmi *Brezdan*, ki bi lahko tudi naslavljal zbirko. “Nepopustljivo / krčiš bližino / in režeš gigantske / rezine samote, / (...) in hrbet zapoka po šivih / in atrija sten polovica / s časom nič več se ne celi / (...) da vsak dan me znova / čas pokonča.” Še ena odlika zbirke, ki se kaže (tudi) v pesmi *Brezdan*, je uporaba besednjaka in pesniških orodij (metafor, epitetov itn.): “jaro kopje broneno”, “rezine samote, ki je ne zmorejo enti, / ne ajdi ne silna / vodena kolesa / mlinov ...”, “atrija sten polovica”. V pesmi ustvarjajo razpoloženje tudi mitološka bitja, neusmiljeni velikani; to pripomore k njeni udarnosti in občutku, da

gre za nekaj tesnega, močnega, nepovrnjivega. Bina Štampe Žmavc se vrača k besedju, ki je že, kot splošno podobje iz teh pesmi, nekako mitološko, požlahtnelo in ga dandanes marsikdo ne bi hotel (ali znal) uporabiti v pesmih, ker bi se mu zdelo ali zastarelo ali preprosto nepri- merno duhu časa. Žmavčeva pa, ki je, kot je dokazano že v njenih delih za mlade po srcu, večča različnega žlahtnega besedja, iz besed, ki se jih kdo drug ne bi upal lotiti, naredi pesniško stvaritev, ki je popolnoma skladna s kontekstom. “Jaro kopje broneno” se tokrat odlično sklada z ozračjem na začetku pesmi, v kateri se pojavijo ajdi, enti in drugi, hkrati pa zvočnost sintagme doda k občutku, da gre zares, da vrnitve ni, kot denimo v tistem mehurčku iz zbirke *Opoldnevi*. In potem so tu še drugi cukrčki: “spodmikava pajčevina” (*Veliko ogrodje molka*), “socvetje bo- dal” (*Razbito ogledalo*). In tako naprej. Samo ponekod se prisposdobe, metafore in preostala pesniška sredstva razblinijo v že slišano; denimo to, da lirski subjekt Sinjebradec čaka s skalpelom (*Skalpel*), glede na srhljivo barsko ozračje v prejšnji pesmi (*Odsotnosti*), ki je v nekaterih odlomkih prav ponočno ali zgodnjepjutranje waitsovska, kar malce preseneti.

Vendar v vsej tej brezizhodnosti in tesnobnosti seveda tiči kleč: Sinje- bradčeva zgodba, ki smo jo omenjali na začetku, se zanj konča klavrno. Navsezadnje razmišljamo po pričakovanjih: nasilnež, ki maltretira in pobija svoje soproge, mora biti kaznovan. Vprašanje je, ali naš to zado- volji ali ne, je pa splošnomoralno edini izhod. Zdi se, da Žmavčeva zbirke ni nasloвила *Sinjebradec* samo zato, da bi z njo ponazorila svoje notranje boje, tesnobo, žalost in nemoč, ampak ker sluti, kakšen bo dolgoročno Sinjebradčev konec. Zato si upam trditi, da je eksistenčna, intimna tesnoba Bine Štampe Žmavc iz zbirke *Sinjebradec* le ena njenih notranjih in pesniških postaj. Trpka izkušnja seveda ostaja, zagreni, spremeni in se zasadi nekam v hrbtenico in prsni koš, a tudi pesničin vitalizem še ni rekel zadnje besede.